

Uumala - ett Gemenskapföretag

Boendeidé, omsorg, vård och livskvalité för äldre med finska som modersmål i Umeå kommun

En förstudie genomförd av CB Support Sweden/Häkan Björk

070-606 00 73, hb@gemenskapsforetag.nu

på uppdrag av socialförvaltningen Umeå kommun/Roland Lundmark

Slutrapport förstudie

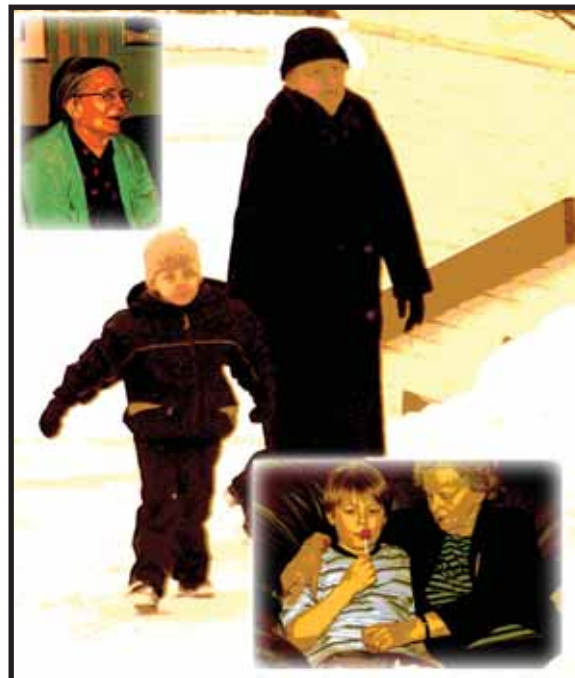
Boendeidé för äldre med finska som modersmål
i Umeå kommun

Uppdrag

CB Support Sweden har av socialförvaltningen i Umeå kommun fått uppdraget att inventera behovet och intresset av ett äldreboende för finstalande i Umeå.

Uppdraget innefattar att presentera en boendeidé, tänkbar fysisk placering, ägar- och driftsform samt resursbehov.

Förstudiens resultat ska utgöra ett underlag för Umeå kommuns fortsatta handläggning och beslut.

Bakgrund

I Sverige ska alla kunna åldras i trygghet och med bibehållet oberoende. Äldre människor ska kunna leva aktivt och vara delaktiga i samhället och ha inflytande över vardagen.

Nyckelbegrepp är självbestämmande, personlig utveckling och möjlighet att fortsätta den egna livsstilen och livsrytmen.

Äldre ska mötas med respekt och ha tillgång till vård och omsorg. Ambitionerna sträcker sig ända fram till viktiga detaljer i vardagslivet; god mat, promenader, aktiv fritid och så vidare.

Äldre människor är dock inte en homogen grupp för vilken det finns en enda lösning som passar alla. Detta gäller till exempel de äldre som bor i Sverige men som har ett annat språk än svenska som modersmål.

Många av dem har aldrig lärt sig svenska och det är inte heller ovanligt att man tappar svenskan när man blir äldre. Detta kan ställa till problem för både vårdtagare och vårdgivare. En finsk man i åttioårsåldern i ett demensboende uttryckte det ilsket så här: "Nog är det konstigt att de inte förstår mig nu när de förstått mig förut".

Äldre med bristande språkkunskaper och annan kulturell bakgrund tvingas ofta leva i språklig och kulturell isolering. Därmed ökar ensamhetskänslan som många äldre bär inom sig.

För att äldre ska kunna ha en trygg och värdig tillvaro är det viktigt att personalen har kunskap om den gamle invandrarens kulturella, sociala eller religiösa bakgrund. Personalen skall veta hur de äldre vill ha det men de behöver också insikt om varför äldre vill ha det ena eller det andra. Det är uppenbart att det i ett mångkulturellt samhälle behövs sär lösningar i form av etnisk (folkslagsspecifik) äldreomsorg.

Idén som här presenteras under namnet Uumala kan bli en sådan lösning. Uumala bygger på en grund av finsk kultur och gemenskap. Vård och omsorg på det egna modersmålet ska enkelt och flexibelt kopplas in när behov uppstår och, om den äldre så önskar, fortsätta ända fram till livets slut. Uumala skall utgöra en möjlighet för finstalande i Umeå att planera och förbereda sitt boende och sitt behov av vård och omsorg

inför åldrandet redan som pigga och friska.

Uumala-konceptet kan förhoppningsvis också få ett modellvärde för andra språkgrupper i Umeå.

Arbetsätt

Arbetet i den här förstudien har gjorts i samarbete med Finska klubben i Umeå, andra finska intressegrupper samt enskilda finländska eldsjälur. Rapportering har kontinuerligt skett till Umeå kommuns biträdande socialdirektör, Roland Lundmark.

Förstudiearbetet har bland annat innefattat:

Enkät till personer boende i Umeå kommun som är födda i Finland före 1947 (ca 900 personer)

Träffar med referensgruppen från Finska klubben i Umeå

Idédiskussioner om tänkbara fastigheter, nybyggnad, ombyggnad

Två träffar med äldregruppen Ikinuoret ("evigt unga")

Två öppna informations- och diskussionsträffar har hållits med samtliga intresserade inbjudna

Ett stormöte i Folkets Hus dit personer, som i enkäten anmält intresse för fortsatt information och som visat intresse för Uumala, inbjöds för att ta del av och påverka innehållet i denna förstudierapport.

Förstudien

I de diskussioner och möten som genomförts har konceptet Uumala arbetats fram.

Av totalt 900 utsända enkäter inkom 139 svar, Av de 900 är ett stort antal finlandssvenskar som av naturliga skäl inte har något behov av omsorgstjänster på finska.

Under förstudien har det framkommit att det finns äldre som inte svarat på enkäten men som ändå har ett intresse av ett finskt äldreboende och av äldreomsorg på det egna modersmålet.

Förstudieresultatet presenteras under fyra underrubriker och avslutas med en sammanfattning och beskrivning av resursbehov.

1. Behov av äldreboende - enkätsvar
2. Uumala-boendeidé
3. Ägar- och driftsform
4. Skiss-form och innehåll
5. Utvärdering/kvalitetsuppföljning i form av social redovisning/hälsobokslut

1. Behov av äldreboende - enkätsvar

Intresse

Bland finstktalande i Umeå finns det ett stort intresse av finskt seniorboende och av omsorg/vård på det egna modersmålet.

Nästan alla som svarat på enkäten finner idén intressant och man vill ha fortlöpande information. Så gott som samtliga av dessa anmäler intresse av omsorgs- och vårdtjänster utförda av personal som kan både finska och svenska. Detta gäller både hemtjänst, särskilt boende och dagverksamhet.

Intresset av ett finskt seniorboende är så stort att detta utgör en god grund för att förverkliga Uumala-idén.

Åldersfördelning

Av dem som svarat är 9 personer över åttio år, 33 personer 70-80 och 81 personer mellan 55 och 69 år. Genomsnittsåldern på de svarande är 65,5 år.

Man kan på goda grunder anta att ett antal äldre inte svarat på enkäten trots att de, när tiden är inne, har ett intresse och ett behov av ett finskt äldreboende.

Hemtjänst

Vad gäller hemtjänst har enkätresultatet visat att beviljad hemtjänst i nuläget är liten till volymen. Under förstudien har det dock blivit uppenbart att efterfrågan kommer att öka när/om omsorgstjänster erbjuds på det egna språket, Några äldre personer har påpekat svårigheten i att begära den hemtjänst man tror sig ha rätt till.

Särskilt boende

Inom förstudien har försiktighet tillämpats när nuläget av antalet äldre med finska som modersmål i Umeå kommuns äldreboenden (särskilt boende) kartlagts.

På grund av osäkerheten vad gäller förverkligandet av Uumala har ingen direkt fråga ställts om den faktiska (omedelbara) viljan att flytta till ett särskilt boende inom Uumala. Det framtida totala behovet uppskattas dock till högst 10 personer.

Seniorboende

Intresset för ett seniorboende är stort, i enkäten har 12 personer svarat att de vill flytta in direkt när seniorboendet är klart. 9 personer vill göra det inom 2-3 år och 99 personer vill göra det senare.

Under förstudien har det framkommit att många av dem (ca 100 personer) som anmält intresse att senare flytta till Uumala gärna gör det redan tidigare. Man vill dock spara det slutgiltiga avgörandet tills boendemiljön och hyresnivåerna preciserats. Ett antal personer, med stort omsorgs- vårdbehov, har angett ett akut behov av ett finskt äldreboende.

Inventeringen av intresset pekar på att den verkliga efterfrågan på seniorboende är stort och att detta skapar goda möjligheter att förverkliga Uumala-konceptet.

KulturRum - "Onnela"

Svaren på enkätfrågan om ett "center för finsk vardagskultur och kulturaktiviteter" visar att intresset för att redan som senior bo och leva tillsammans i en kulturgemenskap är självklar hos finländarna.

2. Uumala - boendeidé

Seniorboende

Uumala konceptet bygger på en grund av finsk kultur och gemenskap. Uumala skall utgöra en möjlighet för finstalande i Umeå att förbereda sitt boende och sitt behov av omsorg/vård inför åldrandet redan som pigga och friska.

På Uumala sammansmälter de äldres önskemål med samhällets sociala och ekonomiska intressen, De äldre bor kvar hemma och lever självständigt och naturligt så länge de kan. Kostnader hålls nere och livskvalitén uppe. Vård och omsorg på det egna modersmålet kopplas in enkelt och flexibelt när behov uppstår, ända till livets slut om den äldre så önskar.

På Uumala skall det finnas ett, tvåor och treor för seniorboende. Antalet bestäms när den slutgiltiga efterfrågan och den fysiska placeringen är fastställd. Lägenheterna skall vara smakfulla, trevliga och med en kostnad som gör att alla som vill, kan bo där.

På Uumala skall det finnas rum som ger möjligheter till omfattande vårdinsatser i hemmiljö. Boendet i sin helhet kännetecknas av "bra lösningar för skröpliga kroppar i hemmiljö". Boendet planeras så att rummen flexibelt kan förändras och därmed anpassas för olika behov.

På Uumala skapas förutsättningar att bo i par där den ena parten är dement eller av andra skäl har stort vård-behov. Tanken är att maken/makan vid sjukdom ska kunna hjälpa den andra, med tillräcklig support, utan att knäcka sig själv. Går den ena bort ska den andra inte behöva leva ensam utan ha gemenskap och stöd hos dem som bor på Uumala.

Barn till äldre som vill bistå sina föräldrar ska på Uumala få en möjlighet till detta.

På Uumala finns ett systematiserat stöd till de boende med hjälp av föreningar, eldsjälarna och anhöriga. Ide-ella insatser kompletteras av lönade. Här iakttar man både personers förmåga att utföra tjänster och personers behov av tjänster - "man hjälper grannen mitt emot".

När vård och omsorgsbehoven ökar tar det traditionella samhällssystemet vid, men med finska förtecken. Allt sker i en löpande skala från aktivt och stimulerande vardagsliv till hemtjänsten, ända fram till vård och omsorg dygnet runt.

På Uumala finns utbildad personal som kan både finska och svenska och de boende garanteras god vård och omsorg fram till livets slut.

Dagverksamhet och vardagskultur

I direkt anslutning till boendet finns ett KulturRum - Onnela med restaurang och möjligheter till fritids-/dag-verksamhet. Finsk mat serveras både till bofasta och indroppande besökare. Kurser i finska och finsk kultur kan hållas för allmänheten och andra intresserade.

"KulturRummet" skapas i syfte att säkra möjligheten att bibehålla den egna kulturen och livsstilen för dem som väljer att bo i Uumala, i detta sammanhang skall det också skapas möjlighet till sådan dagverksamhet (i mer traditionell mening) som finska äldre människor önskar.

På Uumala kan livet flöda i en känd "finsk" livsrytm. Gemenskap, finska psalmer, tango och finsk matkul-tur ska ge livskvalitet som stödjer och stimulerar det friska i varje individ. Samhörighet och vänstöd anger grundtonen för all verksamhet.

Hyresgästernas ursprung och delaktighet bidrar till social gemenskap och i positiv bemärkelse social kon-troll.

"Friskpengarna" som satsas förräntar sig på sikt genom att man håller sig friskare. Väntjänst och anhörig-vård, både ideell och avlönad, är en väsentlig del av livet på Uumala. "Det är lätt att hjälpa en medmänniska från samma kultur".

3. Ägar- och driftsform

Uumala - ett Gemenskapsföretag

Uumala ska bedrivas i form av ett Gemenskapsföretag. Gemenskapsföretag är ett nytt sätt att se på och orga-nisera företagande. Man utvecklar allmännyttiga verksamheter till livskraftiga företag.

Styrkan i Gemenskapsföretaget ligger i att ta tillvara människors samhällsengagemang, kreativitet och kunskap - humankapitalet - samt att nyttja människors förmåga att samarbeta och ta ansvar för sig själva och andra - det sociala kapitalet.

Huvudorganisationen består av en ideell förening där personer med finska som modersmål samt andra orga-nisationer, föreningar och enskilda som vill verka för att de gamla ska ha det bra kan vara medlemmar. Den ideella föreningen startar och äger aktieföretaget som har inskrivet i sina stadgar att all vinst ska gå tillbaka till verksamheten på Uumala.

Medborgarengagemang i ett "not-for-profit" företag

Alla som bor, eller som på annat sätt vill stödja verksamheten, i Uumala, kan vara med i den ideella fören-ingen som styr målen för verksamheten.

Den ideella föreningen finns till för dem vars gemenskap består i att de är födda i Finland och att de nu bor i Umeå. De har också det gemensamt att de vill verka för att äldre i Umeå med finska som modersmål har en god hälsa, får en god omvårdnad och att de får leva ett självständigt liv med hög livskvalité.

Det gemensamma kommer till uttryck i Gemenskapsföretagets idé att integrera alla berörda intressenter i en

gemensam driftsorganisation. Möjligheten att verka för andras bästa för att samtidigt tryggt kunna möta den egna ålderdomen i vetskap om att man får hjälp tillbaka.

Den ideella föreningen äger därför ett aktiebolaget (icke vinstutdelande) som bedriver omsorgen och vården. Om det blir pengar över, går de alltid tillbaka till Uumala med syftet att göra det bättre för de äldre.

Ideellt - offentligt - marknad

Gemenskapsföretaget har starka relationer till den offentliga sektorn men existensen är framför allt beroende av ett gemensamt engagemang och egen affärsverksamhet. Vinsten är ett medel och en förutsättning för att ge verksamheten en självständig ställning och varaktighet. I ett Gemenskapsföretaget är man anställd eller ideellt engagerad.

Det överskott som tilläggstjänsterna (betalas ej av offentliga medel) genererar ska överföras till de äldre i form av "guldkant" i vård och omsorgsarbete och i form av sociala och kulturella aktiviteter.

Inom företaget kan tjänster erbjudas och verksamheter bedrivs som inte betalas av det offentliga. Sådana exempel är hushållsnära tjänster, friskvård & hälsa - må bra aktiviteter, kultur, utbildning, nöjen och resor. Gemenskapsföretaget genererar då egna medel för att bidra till kärnverksamheten och för att höja omsorgskvalitén.

Gemenskapsföretag bygger på ett organiserat och systematiserat samspel mellan offentlig, privat och ideell verksamhet.

Detta kan beskrivas med att

Gemenskapsföretagets ideella förening styr målsättningen för verksamheten, stödjer och organiserar det ideella arbetet för föreningar, eldsjälur och andra intresserade.

Den ideella föreningen är medlem, tillsammans med de boende, i en kooperativ hyresrättsförening vars ändamål är att till sina medlemmar upplåta bostadsrättslägen heter med hyresrätt. Alternativt äger den ideella föreningen ett fastighetsföretag som hyr ut lägenheter till finska seniorer/äldre.

Gemenskapsföretagets icke vinstutdelande aktiebolag (omsorgs-/vårdföretaget) sluter ett ramavtal med Umeå kommun och/eller landstinget och bedriver hemtjänst, vård och omsorg, dagverksamhet på uppdrag.

Gemenskapsföretaget bedriver och stimulerar affärsverksamhet i form av exempelvis matservering till lunchgäster och andra besökare, kurser i finska och seniorturism etc.

Kooperativ hyresrätt

Stora fördelar finns att pröva Kooperativ hyresrätt som boendeform. Detta kan sägas vara en mellanform mellan vanlig hyra och bostadsrätt. Hyresvärden skall vara en kooperativ hyresrättsförening där hyresgästerna ska vara medlemmar. En hyresgäst som flyttar ska inte kunna sälja den kooperativa hyresrätten men ska få tillbaka betald insats.

Riksdagen antog en ny lag om kooperativ hyresrätt, en ny upplåtelseform för bostäder.

Den nya lagen trädde i kraft den 1 april 2002. (Prop. 2001/02:62).

Kooperativ hyresrätt är oprövat i äldreomsorgssammanhang och av flera olika skäl lämplig upplåtelseform för seniorboenden.

Avsikten med kooperativ hyresrätt:

Boendeinflytande - boendedemokrati

Bättre boendemiljö anpassad till hyresgästerna

Närhet mellan hyresgäst och förening ger effektiv förvaltning

Ökad omsorg om boendemiljön minskar slitaget
 Kostnaderna kan hållas nere genom ökad självförvaltning
 Den enskilde tvingas inte till stora ekonomiska satsningar
 Spekulativt inslag som ibland präglar bostadsrätter undviks
 På sikt lägre boendekostnader för medborgarna

Skiss - innehåll och form

I Uumala ska det finnas en flytande gräns mellan friskvård, omsorg och vård som gör det möjligt för de äldre att bo kvar fram till livets slut.

Kommunen och landstinget ska i vanlig ordning betala för det som är samhällets ansvar.

Omvårdnaden och vården sker "på finska". Professionalitet, idealitet och affärsmässighet kombineras till en fungerande helhet.

Form och innehåll beskrivs i skissen nedan.

4. Social redovisning - hälsobokslut

Rättvisande bedömning av företag och organisationer med sociala/samhälleliga och ekonomiska mål

Det traditionella bokslutet ger pålitlig och systematisk information om hur ett företag, en organisation, klarar sig ekonomiskt, men fångar inte in den sociala/samhälleliga dimensionen.

Genom att införa social redovisning, inklusive personal och hälsobokslut tar Uumala eget ansvar för att - på samma regelbundna och systematiska sätt som det ekonomiska - redovisa sitt verksamhetsresultat.

I bokslutet redovisas det sociala resultatet för organisationens intressenter: ägarna (den ideella föreningen), personalen, Umeå kommun, lokala föreningar och företag m fl.

Social redovisning är en metod för att dokumentera, mäta, analysera och redovisa företagets prestationer - effektiviteten. Den sociala redovisningen för med sig lärdomar från ett år till ett annat.

Genom den sociala bokföringen sker utvärderingen och kvalitetsuppföljning gentemot de krav som ställs i avtalet med kommunen.

Det sociala bokslutet skall på ett objektivt sätt göra det osynliga synligt så att företagets resultat blir genomlyst på ett korrekt sätt - oförskönat och transparent.

Den sociala redovisningsprocessen liknar den ekonomiska och de genomförs parallellt. Liksom den ekonomiska bokföringen börjar den sociala med en budget. I budgeten identifieras, prioriteras och fastställs målen och indikatorerna till dessa. Kvalitativa och kvantitativa händelser dokumenteras i regelbunden bokföring, bokföringsmaterialet analyseras och sammanställs i ett socialt bokslut som sedan granskas genom en social revision.

Den sociala redovisningen skall:

Redovisa hur man uppfyller den egna visionen och de egna målen

Säkra Gemenskapsföretagets egenkontroll över verksamheten och resultatet

Genom att redovisa vilka resultat och vilka effekter man uppnått, bygga kunskap om vad som faktiskt sker i omsorgen och vården av äldre

Ge underlag för en helhetsbedömning av hur man uppfyllt "skall- och börkraven" gentemot beställaren

Möjliggöra jämförbar information om vårdens kvalitet

Utgöra ett underlag för kvalitetsutveckling av verksamheten

Slutsatser och resursbehov

Vilka förutsättningar finns att starta Uumala?

Det finns enligt förstudieresultatet ett stort intresse både av ett seniorboende för finsktalande och för äldreomsorg på det egna språket.

Många vill förbereda sin ålderdom genom att flytta till Uumala. Styrkan i inventeringen är det stora intresse som finns för ordinärt boende. Sammanhanget kräver dock flexibilitet och nytänkande både vad gäller boende- och vårdformer, finansiering och uppstart.

Medborgare i Umeå med finska som modersmål samt föreningar i Umeå har i förstudien tydligt visat att de är beredda att ta på sig ansvaret att, i form av ett Gemenskapsföretag, starta och driva ett seniorboende enligt Uumala-idén.

Gemenskapsföretagets primärorganisation (en ideell förening) skall mobilisera och aktivera intressenterna: föreningar, företag, enskilda personer, alla dem som vill främja föreningens allmännyttiga och ideella syfte. En grundförutsättning är att Umeå kommun vill samarbeta och göra en anpassad upphandling av Uumala-konceptet som presenteras i denna förstudie.

Den ideella föreningen startar och helägar ett aktieföretag (sekundärorganisation) som under formell självständighet men under inflytande och kontroll av den ideella föreningen bedriver omsorgsverksamhet genom avtal med Umeå kommun. Aktieföretaget är ett not-for-profit företag, all vinst återinvesteras till nytta för de äldre.

Gemenskapsföretaget startar ett seniorboende med kooperativ bostadsrättsförening som upplåtelseform. Alternativt erbjuds hyresrätter.

Den småskalighet och det "lilla format" som Uumala representerar kräver ett ramavtal som garanterar långsiktighet och säkerställer god omsorg och vård framför allt till de äldre som har stor omsorgs/vårdbehov.

En lägstanivå av personalbemanning (dygnet runt) och förutsättningar för tillräckligt med hemtjänst och kvalificerad vård i hemmet skall garanteras.

Kostnadseffektivitet, livskvalitet och god hälsa främjas genom Uumala-konceptets KulturRum - Onnela. En förutsättning för Uumala-idén är att driften av detta "rum" delfinansieras inom avtalet med Umeå kommun. Ett samarbete med landstinget vad gäller hemsjukvård är nödvändigt. På sikt kan Uumala-konceptet leda till ett utvecklat serviceutbud inom närvård, geriatrik och psykiatri för finsktalande.

Tid och pengar behövs för att bygga upp verksamheten successivt. Särskilt goda förutsättningar kan skapas om upparbetandet kan ske successivt i projektform.

Den tänkta verksamheten på Uumala har goda förutsättningar att bli en förebild för äldreboende både vad gäller medborgarengagemang och delaktighet (demokrati), vårdinnehåll/metod samt ägar- och driftsform.

Preliminär/förväntad tidplan

Aug/sept 2003

Under förutsättning att Umeå kommun fattar ett principbeslut att realisera ett finskt äldreboende enligt Uumala-idén föreslås följande preliminära/förväntade tidplan för förverkligande av boendeidén.

Hösten 2003

Gemenskapsföretaget Uumala YY (Yhteisö Yritys) organiserar sig så att man har förutsättningar att inlämna anbud när kommunen inbjuder till detta.

Hösten 2003

Möjlighet till implementering av Uumala i projektform undersöks.

Hösten 2003

Gemenskapsföretaget planerar och projekterar seniorboendet.

Hösten 2003

Umeå kommun inbjuder att lämna anbud i enlighet med Uumala-idén.

December 2003

Om Vårdföretaget Oy Uumala AB vinner upphandlingen undertecknas ett långsiktigt avtal i slutet av 2004.

Från januari 2004

Uumala AB erbjuder hemtjänst till medborgare i Umeå med finska som modersmål.

Jan-dec 2004

Lämplig fastighet anskaffas/färdigställs för seniorboendet Uumala. Kooperativ hyresrättsförening bildas. Medlemmar (hyresgäster/seniorer) till kooperativa hyresrättsföreningen rekryteras och kontrakteras.

Febr-mars 2004

Medlemmar (hyresgäster/seniorer) till kooperativa hyresrättsföreningen rekryteras och kontrakteras.

Senast mars 2005

Gemenskapsföretaget bedriver i full skala seniorboende/äldreomsorg enligt Uumala-idén.

